

Di tích Đền Hùng - Quê Cha đất tổ

--- Huỳnh Dũng ---

Đền Hùng là một thắng cảnh đẹp, một di tích lịch sử có ý nghĩa nhất đối với người Việt Nam vì đó là nơi thờ cúng, tưởng niệm của Vua Hùng, tổ tiên chung của cả dân tộc. Bởi vậy mà hàng năm cứ mỗi độ xuân về, sau Tết nguyên Đán là người người Việt Nam ở khắp mọi miền Tổ quốc hội tụ về nơi tổ tiên nước Việt làm lễ dâng hương tưởng nhớ đến các vua Hùng. Trong tâm thức mỗi người Việt Nam, Đền Hùng trở thành nơi vừa huyền thoại, vừa linh thiêng lại vừa hết sức gần gũi thân thương.

Đền Hùng nằm ở phía Tây Bắc Hà Nội, cách thủ đô chưa đầy 90km. Ngày xa xưa vùng đất này là khu vực trung tâm của nước Văn Lang. Đền được xây dựng trên núi Hùng cũng có tên gọi là núi Nghĩa Lĩnh, thôn Cổ Tích, huyện Phong Châu tỉnh Phú Thọ ngày nay. Nói đến thời đại Hùng Vương, người Việt có truyền thuyết: Lạc Long Quân kết hôn cùng Âu Cơ từ động Lăng Xương, huyện Thanh thủy cũng ở Phú thọ, về đến núi Nghĩa Lĩnh, nơi Đền Hạ bây giờ. Âu cơ sinh ra một bọc trăm trứng, sau nở thành 100 con. Khi các con khôn lớn, Lạc Long Quân bàn với Âu Cơ chia các con đi mở mang xây dựng bờ cõi. 50 người con theo cha đi về phía biển, 49 người con theo mẹ lên núi, người con cả ở lại nối ngôi cha, truyền được 18 đời đều gọi là Hùng Vương. Cộng đồng người Việt được hình thành, hai tiếng "đồng bào" (cùng bọc) vì thế mà có.

Đền Hùng là trung tâm, là tiêu điểm về thời đại các Vua Hùng. Các ngôi đền thờ Vua Hùng nằm trên núi Nghĩa Lĩnh, còn gọi là núi Cả theo địa phương hay các tên khác như núi Hùng, núi Hy Cương, có độ cao 175m so với mặt biển. Núi Hùng trông xa như đầu một con rồng lớn hướng về phía Nam, mình rồng uốn lượn thành núi ở phía sau. Phía trước là ba dòng sông Hồng - sông Lô - sông Đà hợp lưu ở Bạch Hạc tạo ra một vùng nước lớn mệnh mệnh. Phía Đông xa mờ là dãy núi Tam Đảo trùng điệp (núi Mẹ), xa về phía nam là dãy Ba Vì cao ngất (núi Cha). Đằng sau núi Hùng là những quả đồi lớn san sát nối liền dài tới 10km, giống như đàn voi phục về đất Tổ.

Phong Châu vốn là đất của nước Văn Lang từ 4000 năm trước đây. Núi Nghĩa Lĩnh là nơi các vua Hùng chọn làm nơi tế trời đất, chủ thần và tổ tiên, sau này được chọn để xây dựng các ngôi đền và đất mộ tổ. Toàn bộ khu di tích Đền Hùng gồm 4 đền, một chùa và một Lăng Tổ hài hoà trong phong cảnh thiên nhiên, có địa thế cao rất đẹp mắt. Sau khi qua cổng chính của khu di tích, qua 225 bậc đá,

là lên đến Đền Hạ. ở khu vực Đền Hạ có chùa Thiên Quang, gần đó có Đền Ngọc và Giếng Ngọc. Từ Đền Hạ theo 168 bậc đá nữa là đến Đền Trung và lên tiếp 102 bậc nữa là đến Đền Thượng và có làng vua Hùng, tượng trưng cho mộ Tổ.

Đền Thượng được xây dựng vào thế kỷ XV. Năm 1914-1922, nhà Nguyễn cho đại trùng tu. Thời Hùng Vương, vua Hùng cùng các quan tướng thường đến đỉnh cao Nghĩa Lĩnh để tiến hành những nghi lễ cầu cúng tế trời đất, mong cho mưa thuận gió hoà, mùa màng tốt tươi để muôn dân được ấm no, hạnh phúc.

Đền Trung xuất hiện sớm nhất trên núi Hùng, có kiến trúc buổi đầu thời Trần thế kỷ XIV. Thế kỷ XV bị giặc tàn phá. Cách đây 300 năm được xây dựng lại cho đến bây giờ. Vào đời Hùng Vương thứ 6, sau khi đánh đuổi giặc Ân, vua Hùng cho gọi 18 người con về núi Nghĩa Lĩnh, mở cuộc thi làm cỗ để chọn con kế vị. Lang Liêu là con út đã làm ra hai thừa bánh tượng trưng cho trời đất (bánh chưng, bánh dày), được vua cha nhường ngôi, là Hùng Vương thứ 7.

Đền Hạ được xây dựng vào thế kỷ XVII-XVIII. Gác chuông và chùa Thiên Quang (nơi có ánh sáng mặt trời dọi xuống) xây vào thời nhà Lê (1427-1573), thờ Phật theo Phái Đại Thừa. Trước chùa có cây thiên tuế 700 tuổi.

Lăng Tổ được xây dựng từ lâu nhưng chỉ là mộ đất có mái che. Năm 1874 mới được xây dựng lại như ngày nay.

Nói Đền Hùng, chúng ta không thể không nhắc đến lễ hội truyền thống thường được tổ chức hàng năm rất trọng thể vào ngày 10 tháng 3 âm lịch. Tuy nhiên hội thường kéo dài từ mùng 1 đến 11 tháng 3 âm nhưng đến mùng mười mới là chính hội. Năm nào hội cũng nhộn nhịp chào đón hàng vạn, hàng chục vạn người hành hương từ khắp mọi miền đất nước, cũng như kiều bào và khách nước ngoài. Chính vì vậy mới có câu:

*Dù ai đi gần về xa
Nhớ ngày giỗ tổ tháng ba mùng mười
Dù ai đi ngược về xuôi
Nhớ ngày giỗ tổ mùng mười tháng ba*

Theo hội lệ, ba làng sở tại là Cổ (Cổ Tích), Vi (Vi Cờng), Treo (Triệu Phú) cùng tổ chức đám rước

tới đền. Các cuộc rước tới đền rất phong phú với sự tham dự của những người dân làng trong vùng. Đám rước có voi (nan), ngựa (gỗ) với ý nghĩa muôn loài quy phục vua Hùng, đồng thời cũng là tượng trưng cho việc "Chú rể Sơn Tinh" mang quân giá đi đón "Cô dâu Ngọc Hoa" trong lễ thách cưới và đưa dâu. Trong đám rước, cỗ chay và mâm ngũ quả là không thể thiếu với lễ vật là bánh trưng, bánh dày, gợi nhớ lại sự tích Lang Tiều và cũng là nhắc tới công đức của các vua Hùng đã dạy dân trồng lúa.

Khi tế lễ xong, ở đền Thượng, có múa hát xoan và trình thánh. Đây là loại hát xuân (còn gọi là xoan) dân ca Phú Thọ. Mở đầu, ông trùm phường cùng chủ tế đứng trước hương án hát chúc bằng bài khấn nguyện. Sau đó là một kép trẻ đeo trống nhỏ trước ngực ra làm trò giáo trống, giáo pháo. Tiếp theo, bốn cô đào ra hát thơ nhanh và dâng hương bằng điệu hát lè lỏi, rồi đến những bài ca ngợi thánh thần kết thúc phần hát nghi lễ của xoan. ở Đền Hạ thì có biểu diễn hát ca trù còn gọi là hát nhà tơ hay hát ả đào. Đây cũng là một loại hát thờ trước cửa đình, mừng dân thánh trong dịp hội làng. Trong lễ hội, ngoài sân đền Hạ, còn có các trò chơi, cuộc thi khác như : đu tiên, ném còn, bắn nỏ, đấu vật, chơi cờ, múa rối, hát chèo, hát trống quân...mà lời chào vẫn để lại cho tới hôm nay:

*Hội Đền vui lắm ai ơi
Kẻ thời giỗ Tổ, người thời đu tiên
Tổ tôm đánh ở bên trên
Có người bên dưới đôi bên vui vầy
Lại thêm phường rối leo dây
Múa đao, tung quả có hay chăng là
Lại thêm có đám xướng ca
Để cho trai gái gần xa vui vầy...*

Hội Đền Hùng hay giỗ tổ Hùng Vương là ngày hội quần tụ, ca ngợi sự hưng thịnh của giống nòi, là biểu tượng của tinh thần cộng đồng nhắc nhở người dân Việt Nam chung sức xây dựng đất nước ngày một phồn vinh. Ngày giỗ Tổ mang theo lòng ngưỡng mộ sâu đậm về quê cha đất tổ, một tín ngưỡng đã ăn sâu vào tâm thức người Việt Nam, cho dù họ sống ở bất kỳ phương trời nào